Оспанбаев Ж.А., Туленгутова Д.

Жаһандану және адамзат дамуының жаһандық мәселелері

«Жаһандану» деген терминді қазіргі таңда естімеген адам жоқ шығар. Бұл сөзді балабақшадағы балаға дейін біледі деген ойдамын. Бірақ «Жаһандану деген не?» деген сұраққа адамдардың көбісі нақты жауап бермейді. Елдің көп бөлігі бұл сөздің мағынасын түсінгенімен аталған сұраққа нақты жауап бере алмайды. Сонымен, ең алдымен біз жаһанданудың не екенін біліп алу керекпіз.

Қазіргі таңда жаһандану, ең алдымен, бүгінгі орын алып отырған халықаралық экономикалық қатынастардың сипаты мен серпінді техникалық прогресті қамтамасыз ететін өндірістік күштердің (көлік, байланыс құралдары, әлемдік компьютерлік желілер және т.б.) даму деңгейіне қатысты болып келеді. Осы орасан ғылыми-техникалық прогресс әлемнің бейнесін түбірімен өзгертіп, жаһандануға алып келді, алуан түрлі халықтарды бір-біріне жақындата түсті. Дегенмен, қазіргі жаһандану бір жақты сипатқа ие емес. Өте ауқымды болып келетін өндірістік-қаржы ресурстарының трансұлттық корпорациялардың қолына шоғырлануы оларды, шындығында, әлемнің нағыз қожасына айналдырады. Нәтижесінде трансұлттық мемлекеттер өз егемендігінен айрылып, өз елдерінің нарықтарындағы қаржы-экономикалық жағдайды бақылау тізгінін босатып алады. Бұл жаһандық мәселелердің біреусі ғана болып табылады.

Жаһандық мәселелер дегеніміз шешімі өркениеттің ары қарай өмір сүруіне әсер ететін мәлелердің жиынтығы болып табылады. Олар қазіргі заман адамының өмірінің дамуының әркелкілігі мен адамдардың әлеуметтік – экономикалық, саяси – идеологиялық арақатынасында пайда болатын қарама – қайшылықтардың себебінен туындайды. Бұл мәселелер жалпы адамзаттың өміріне әсер етеді.

Адамзаттың жаһандық мәселелері – ғаламшарымыздың барлық тұрғындарының өмірлік қызығушылығын қозғайтын және бұл мәселелерді әлемнің барлық мемлекеттері ортақтасып шешетін мәселелер.

Адамзаттың жаһандық мәселелеріне жататындар:

Оңтүстік-Солтүстік мәселесі; азық-түлік мәселесі; кедейлік мәселесі; энергетика мәселесі; экология мен тұрақты даму әселесі; әлемдік мұхитты меңгеру мәселесі; демография мәселесі; АИВ инфекциясы және т.б.

Бұл тізім тұрақты емес. Сонымен қатар, өркениеттің дамуымен бірге жаңа жаһандық мәселелер туып отырады (ғарыштық еңністікті игеру, климатты қадағалау т.б.)

Оңтүстік-Солтүстік мәселесі бұл – дамыған елдер мен дамушы елдердің экономикалық қатынастарының мәселесі. Оның мәні дамыған және дамушы елдер арасындағы әлекметтік-экономикалық деңгейлердегі айырмашылықты азайту үшін дамушы елдер дамыған елдерден олардың нарығында дамушы елдердің тауарларына сұранысты ұлғайтуды, елге

капитал мен білімінің ағымын ұлғайтуды (әсіресе көмек ретінде), сыртқы қарыздарын есептерін шығаруды және т.б. талап етуінде.

Азық-түлік мәселесі дегеніміз – қазіргі кездің өзінде адамдардың өзін – өзі өмірлік маңызы бар азық–түлікпен толық қымтамасыз ете алмауы. Бұл мәселе неғұрлым төмен дамыған елдерде азық-түліктің абсолютті жетіспеушілігі (ашығу) деп танылса, дамыған елдерде тамақтану теңгерімсіздігі болып табылады. Бұл мәселенің шешімі табиғи ресурстарды тиімді қолдану, ауыл шаруашылығындағы ғылыми-техникалық прогресске және мемлекет тарапынан қолдау деңгейінен тікелей тәуелді.

Кедейлік мәселесі жаһандық мәселелердің ішінде ең негізгілерінің бірі болып отыр. Кедейлік деп отырғанымыз мемлекеттің сол елдегі адамдарды ең қарапайым және ең арзан өмір жағдайымен қамтамасыз ете алмауы. Әсіресе дамушы елдердегі кедейліктің үлкен масштабтары тек қана ұлттық емес, сонымен қатар әлемдік тұрақты дамуға үлкен қауіп тудырады.

Жаһандық энергетика мәселесі – адамзатты қазіргі кезде және жақын болашақта энергия мен отынмен қамтамасыз ету проблемасы. Бұл проблеманың шығуының негізгі себебі XX ғасырда минералды отынды пайдалануының күрт өсуі. Дамыған елдер энергияның жұмсалуына сұранысты кеміту арқылы шешсе, қалған елдерде салыстырмалы түрде энергия жұмсалуы өсуде. Сонымен қатар, әлемдік нарықта энергоресурстарға дамыған елдер мен жаңа ірі индустриалды елдер (Қытай, Индия, Бразилия) арасында бәсеке өсіп келе жатыр. Осы жайттар және кейбір аймақтардағы әскери-саяси тұрақсыздықтар энергоресурстардың әлемдік бағасы деңгейіндегі ауытқуларына алып келеді. Олар ауытқуларға алып келіп қана қоймай, сонымен қатар кейбір кездерде кризистік жағдайларды туғызып, ұсыныс пен сұраныстың динамикасына, энергетикалық тауарлардың өндірісі мен тұтынуына айтарлықтай әсер етеді.

Әлемдік экономиканың экологиялық потенциалы адмзаттың шаруашылық қызметі себебінен жиі бұзылып отыруда. Бұған жауап болған ***экологиялық тұрақты даму концепциясы*** болды. Оның мәні болашақ заман қызығушылықтарын бұзбайтын қазіргі кездегі қажеттіліктерді ескере отырып әлемнің барлық елдерінің дамуы.

Қоршаған ортаны қорғау дамудың маңызды бөлігі болып табылады. XX ғасырдың 70-жылдары экономистер қоршаған орта проблемалары экономикалық даму үшін өте маңызды екнін түсінген. Қоршаған ортаның деградация поцестері өздігінен даму сипатына ие. Бұл ресурстардың толықтай жойылып кетуіне алып келуі мүмкін.

Әлемдік мұхиттар порблемасы – мұхит кеңістігі мен оның ресурстарын сақтап қалу мен тиімді пайдалану порблемасы. Қазіргі кезде әлемдік мұхит тұйық экологиялық жүйе ретінде бірнеше есе өскен антропогенді күштерге әрең шыдап отыр. Оның өзі мұхит өліміне әкелетін үлкен қауіп болып табылады. Сондықтан, жаһандық мұхиттар мәселесі деп отырғанымыз – ең алдымен оның аман қалуы.

Демографиялық мәселе екі түрлі көрініс табады: дамушы елдердегі демографиялық күрт өсу және дамыған және өтпелі кезеңдердегі елдердің

демографиялық қартаюы. Біріншісінің шешімі – экономикалық даму қарқынының дамуын жоғарылатып, халық санының өсу қарқынын төмендету болса, екінщісінің шешімі – эмиграция мен зейнетақы жүйесін реформалау болып тұр.

Экономикалық өсу мен халық санының өсу ұзақ уақыттан бері экономисттердің зерттеу пәні болып келеді. Бірақ осыған қарамастан, көптеген мамандар негізгі проблема – халық санының өсуі емес, келесі 2 мәселені айтады:

- нашар дамушылық, яғни дамуда артта қалу;
- әлемдік қорлардың таусылуы мен қоршаған ортаның бұзылуы.

Қорыта айтқанда, адамзат дамуының жаһандық мәселелері оның кез келген даму кезеңдерінде өзекті болды. Десек те, аталған мәселелер XXI ғасырда ерекше маңыздылыққа ие болып, бүкіл халықаралық қоғамдастықты алаңдатып отырғаны жасырын емес.

Пайдаланылған әдебиет:

1. http://kk.wikipedia.org/wiki/
2. http://www.grandars.ru/college/filosofiya/problemy-sovremennosti.html
3. http://kk.wikipedia.org/wiki/
4. http://vestnik-nou1.narod.ru/problema_kurenia.htm

Түйін

Мақалада жаһандану үдерісі мен адамзат дамуының жаһандық мәселелері қарастырылады. Авторлар аталған жаһандық мәні бар мәселелерді шешуде әлемдік қоғамдастық субъектілерін бірігуге шақырады.

Резюме

В статье рассматривается процессы глобализации и глобальные проблемы развития человечества. Авторы призывают субъектов мирового сообщества к объединению в решении данных проблем глобального значения.

Summary